

2. Konkurentospromozhnist' pidpryyemstva : otsinka rivnya ta napryamy pidvyshchennya [Competitiveness of the enterprise: assessment of the level and directions of increase] [monohrafiya za zah. red. O. H. Yankovoho]. Odesa : Atlant. 2013. 470 p. [in Ukr.]
3. Latysheva O. V., Sayko A. D. (2019). Budivel'na haluz' Ukrayiny: suchasnyy stan ta yiyi rol' u zabezpechenni staloho rozvytku natsional'noyi ekonomiky [Construction industry of Ukraine: current status and its role in ensuring sustainable development of the national economy]. Ekonomichnyy visnyk Donbasu, 2(56). 66-72 [in Ukr.]
4. Mamonov K. A., Prunenko D. O. (2017). Otsinka konkurentospromozhnosti budivel'nykh pidpryyemstv: teoretychni aspekty [Estimation of competitiveness of construction companies: theoretical aspects]. Ekonomichnyy analiz, 27/3. 199-203. [in Ukr.]
5. Studins'ka H. Ya (2016). Brend u natsional'niy ekonomitsi Ukrayiny : monohr. [Brand in the national economy of Ukraine]. K. : DNDIIME. 345 p. [in Ukr.]
6. Studins'ka H. Ya. (2017). Teoretyko-metodolohichni zasady brendynhu v systemi upravlinnya konkurentospromozhnistyu natsional'noyi ekonomiky [Theoretical and methodological principles of branding in the system of managing the competitiveness of the national economy] : dys...d-ra ekon. nauk; spets. 08.00.03 Ekonomika ta upravlinnya natsional'nym hospodarstvom. Odesa: Odes'kyy natsion. politekhnichnyy un-t, 596 p. [in Ukr.]
7. Fal'chenko O. O., Tokar' N. B. (2013). Konkurentospromozhnist' yak skladova ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Competitiveness as a component of economic security of the enterprise]. Visnyk NTU «KHPI». Seriya: Tekhnichnyy prohres i efektyvnist' vyrobnytstva, 67(1040). 156- 158. [in Ukr.]
8. Yak podolaty ekorederstvo ta ekomaniulyatsiyi i ne vtratyty biznes? [How to overcome eco-raiding and eco-manipulation and not lose business?]. URL : <https://ecolog-ua.com/news/yak-podolaty-ekoreyderstvo-ta-ekomaniulyatsiyi-i-ne-vtratyty-biznes> [in Ukr.]
9. R. Berthon, J. M. Hulbert, L. F. Pitt Brand Management Prognostications. URL: <http://sloanreview.mit.edu/article/brand-management-prognostications/> [in Eng.]
10. Globalisation and Competitiveness : Relevant Indicators. STI Working Papers. Paris : OECD. 1996. No. 5. P. 20 [in Eng.]

ДАНІ ПРО АВТОРА

Студінська Галина Яківна, доктор економічних наук, головний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки МЕРТУ.

Пр. Дружби народів, 38 Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4713-495>

e-mail: Studinska.galina@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Студинская Галина Яковлевна, доктор экономических наук, главный научный сотрудник Государственного научно-исследовательского института информатизации и моделирования экономики МЭРТ

Пр. Дружбы народов, 38, Киев, Украина

e-mail: Studinska.galina@gmail.com

ABOUT THE AUTHOR

Studinska Galina, Doctor of Economic Sciences, Chief Researcher at the State Research Institute of Informatization and Economic Modeling of the Ministry of Economic Development and Trade

Ave. Druzhby narodiv, 38, Kyiv, Ukraine

e-mail: Studinska.galina@gmail.com

УДК 369.5: 316.4

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-135-146>

РІВЕНЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ – ЗАПОРУКА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ¹

**Чеберяко О. В.,
Скулиш Ю. І.**

Актуальність теми дослідження. Різноманітні суспільні катаклізми ХХ ст. та останніх десятиліть, зокрема такі як дві світові війни, гібридні війни, поширення пандемії COVID-19, призвели до виникнення у ХХ столітті поняття «соціальна безпека». Остання, враховуючи соціалізацією всіх сфер людського життя, відіграє ключову роль у всій системі національної безпеки. У демократичному

¹ Статтю підготовлено в межах виконання проєкту НФД України «Нові геостратегічні загрози соціальної безпеки людини в умовах гібридної війни та шляхи їх запобігання» № 2021.01/0239.

суспільстві інтереси соціальної безпеки людини та держави в цілому повинні співвідноситися та бути гармонійно збалансованими. У правовому полі України немає офіційного визначення категорії «соціальна безпека», а сам термін «соціальна безпека» порівняно недавно увійшов в науковий та політичний обіг. В Україні новий етап законодавчого врегулювання відносин у сфері пенсійного забезпечення розпочався з прийняттям Конституції України. Виключно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення (п. 6 ст. 85). Стаття 46 Конституції передбачає право громадян на соціальний захист, на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. Так як право на пенсію може виникнути протягом всього життя людини, починаючи з народження, то заміщення втраченого доходу пенсією має важливе значення для добробуту та запобігання бідності певних категорій населення. Оскільки де-юре трьохрівнева пенсійна система де-факто залишається лише дворівневою з переважаючою часткою пенсійних виплат з першого рівня, залишається актуальним дослідження рівня пенсійного забезпечення із солідарної системи, яка побудована на принципі солідарності поколінь.

Постановка проблеми. Необхідність комплексного дослідження питання пенсійного забезпечення, концептуального визначення його механізмів (інструментів) з різних рівнів пенсійної системи, особливо в умовах старіння нації, зумовлюються потребами вдосконалення практики і підвищення рівня пенсійного забезпечення в Україні як запоруки соціальної безпеки людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування системи пенсійного забезпечення, функціонування її складових елементів, в тому числі солідарної пенсійної системи, а також реформування останньої знайшли своє висвітлення у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Соціальному пенсійному страхуванню присвячені роботи відомих зарубіжних вчених – Отто фон Бісмарка, Д. Віттаса, Е. Аткінсона, К. Бейтмана, У. Беверіджі, Р. Діснея, К. Кларка, К. Конрада, П. Ларока, Т. Маршала, Г. Рудольфа та інших. Серед дослідників вітчизняної пенсійної системи, механізмів її фінансового забезпечення варто назвати насамперед Л. Баранник, Н. Болотіну, О. Врублевську, В. Грушка, І. Гнибіденко, О. Дмитрієву, О. Залетова, О. Курило, Е. Лібанову, Н. Лаврухину, О. Палія, А. Федоренко, В. Яценко та інших. Результати власних досліджень проблеми пенсійного забезпечення наведені в [10, 13, 14].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на наявні напрацювання у вирішенні питання пенсійного забезпечення населення, подальшого дослідження під кутом зору соціальної безпеки людини вимагають зміст та практика здійснення пенсійної реформи впродовж останніх 20 років, шляхи та можливості підвищення рівня пенсійного забезпечення населення України, особливо в умовах російської агресії проти України.

Постановка завдання, мети дослідження. Об'єктом дослідження виступає рівень пенсійного забезпечення як запорука соціальної безпеки людини, а предметом – практичні аспекти пенсійного забезпечення з першого рівня пенсійної системи в Україні, Пенсійний фонд України та питання його незбалансованості. Мета статті – за допомогою аналізу структури джерел фінансування Пенсійного фонду та обсягів видатків на пенсійне забезпечення з державного бюджету оцінити рівень фінансової спроможності солідарної системи пенсійного забезпечення як запоруки соціальної безпеки людини.

Метод та методологія проведення дослідження. У дослідженні для опрацювання статистичних даних ПФУ використані статистичний, порівняльний і системний методи. Оформлення результатів аналізу у вигляді таблиць і графіків було здійснено за допомогою графічного і табличного методів та узагальнення даних. Структурно-функціональний метод застосований для виявлення впливу доходів ПФУ на обсяги видатків.

Галузь застосування результатів. Отримані висновки й результати можуть бути використані для розробки і реалізації практичних заходів по вдосконаленню пенсійної системи, в науковій сфері, в навчально-освітньому процесі закладів вищої освіти при підготовці фахівців за спеціальністю 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою», в сфері забезпечення соціальної складової економічної безпеки держави, зокрема, соціальної безпеки людини. Практичне використання наукових результатів сприятиме досягненню вищого рівня соціального захисту населення, задоволенню потреб людей, які досягли пенсійного віку.

Висновки. На сьогодні від фінансової спроможності пенсійної системи залежить добробут майже третини населення України. Фінансування пенсійного забезпечення має бути спрямоване на досягнення головної мети – реалізації конституційних прав усіх громадян на отримання матеріального забезпечення у разі втрати годувальника, інвалідності, втрати працездатності, внаслідок старості та в інших випадках установлених законодавством [11]. В Україні протягом майже 20 років намагаються здійснити пенсійну реформу, проте дієвого ефективного результату поки що не досягнуто. Сучасний стан солідарної системи пенсійного забезпечення характеризується «зубожінням» населення пенсійного віку та хронічним дефіцитом Пенсійного фонду. Це є свідченням низької соціальної безпеки осіб пенсійного віку відповідно до міжнародних оцінок рівня бідності населення, за якою вартість добового споживання встановлена на рівні 5 доларів США (до 4300 грн на місяць). Тобто 85,4% українських пенсіонерів станом на 01.01.2021 року отримували пенсію у розмірі нижче, або

на рівні цієї межі (в межах до 5000 грн). Анексія Криму, бойові дії на Сході та майже 2 мільйони вимушених переселенців, широкомаштабна війна росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року привели до виникнення поняття «раптова бідність».

Ключові слова: пенсійне забезпечення, моделі пенсійного забезпечення, солідарна система, Пенсійний фонд України (ПФУ), коефіцієнт заміщення, єдиний соціальний внесок (ЄСВ), соціальна безпека людини.

УРОВЕНЬ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ – ЗАЛОГ СОЦИАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЧЕЛОВЕКА

Чеберяко О. В.,
Скулыш Ю. И.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, модели пенсионного обеспечения, солидарная система, Пенсионный фонд Украины (ПФУ), коэффициент замещения, единый социальный взнос (ЕСВ), социальная безопасность человека.

THE LEVEL OF PENSION PROVISION OF THE POPULATION IS A GUARANTEE OF SOCIAL SECURITY OF THE PERSON

Cheberyako Oksana,
Skulish Yuliya

Relevance of the research topic. Various social cataclysms of the twentieth century and recent decades, such as the two world wars, the hybrid wars, the spread of the COVID-19 pandemic, have led to the emergence of the concept of «social security» in the twentieth century. The latter, given the socialization of all spheres of human life, plays a key role in the entire national security system. In a democratic society, the interests of social security of the individual and the state as a whole must be reconciled and harmoniously balanced. In the legal field of Ukraine there is no official definition of the category «social security», and the term «social security» has recently entered into scientific and political circulation. In Ukraine, a new stage of legislative regulation of relations in the sphere of pension provision began with the adoption of the Constitution of Ukraine. Only the laws of Ukraine define the basis of social protection, forms and types of pension provision (paragraph 6 of Article 85). Article 46 of the Constitution provides for the right of citizens to social protection, to ensure them in case of full, partial or temporary loss of working capacity, loss of the employer, unemployment from circumstances beyond their control, as well as in old age and other cases provided for by law [1]. Article 46 of the Constitution provides for the right of citizens to social protection, to provide them in case of complete, partial or temporary disability, loss of breadwinner, unemployment due to circumstances beyond their control, as well as in old age and in other cases provided by law [1]. Since the right to a pension can arise throughout a person's life, starting from birth, replacing lost income with a pension is important for the well-being and prevention of poverty of certain categories of the population. As the de jure three-tier pension system de facto remains only two-tier with a predominant share of first-tier pension benefits, it remains relevant to study the level of pension provision from the solidarity system, which is built on the principle of intergenerational solidarity.

Problem solving. The need for a comprehensive study of the issue of pension provision, conceptual definition of its mechanisms (instruments) from different levels of the pension system, especially in the conditions of aging of the nation, is conditioned by the need to improve practice and raise the level of pension provision in Ukraine as a guarantee of social security of the person.

Analysis of recent research and publications. The issues of functioning of the pension system, functioning of its components, including the solidarity pension system, as well as reform of the latter have found their coverage in the works of both domestic and foreign scholars. The works of well-known foreign scientists – Otto von Bismarck, D. Wittas, E. Atkinson, K. Bateman, W. Beveridge, R. Disney, K. Clark, K. Conrad, P. Laroc, T. Marshall, G. Rudolf and others. Among the researchers of the domestic pension system, the mechanisms of its financial support should be mentioned first of all L. Barannyk, N. Bolotin, O. Vrublevska, V. Grushka, I. Gnibidenko, O. Dmitriev, O. Zaletov, O. Kurilo, E. Libanov, N. Lavrukhin, O. Paliya, A. Fedorenko, V. Yatsenko and others. The results of their own research on the problem of pensions are given in [10, 13, 14].

The allocation of the investigated parts of the general problem. Despite the current work on the issue of pension provision of the population, further research in terms of social security of the person requires the content and practice of pension reform during the last 20 years, ways and possibilities of raising the level of pension provision of the population of Ukraine, especially in the conditions of Russian aggression against Ukraine.

Setting of the task, objectives of the research. The object of the study is the level of pension provision as a guarantee of social security of the person, and the subject is practical aspects of pension provision from the first level of the pension system in Ukraine, the Pension Fund of Ukraine and the issue of its imbalance. The objective of the article is to assess the financial capacity of the solidarity pension system as a guarantee of social security of the person by analyzing the structure of sources of financing of the Pension Fund and the amount of expenditures for pension provision from the state budget.

Method and methodology of the study. Statistical, comparative and system methods are used in the study to develop statistical data of PFCs. The results of analysis in the form of tables and graphs were executed by

means of graphical and tabular methods and generalization of data. The structural-functional method is used to detect the impact of PFU revenues on expenditure volumes.

Field of application of results. The obtained conclusions and results can be used for development and implementation of practical measures to improve the pension system, in the scientific field, in the educational process of higher education institutions in training specialists in major 8.18010014 «Management of financial and economic security», in the social component of economic state security, in particular, social security. The practical relevance of scientific results will contribute to achieving a higher level of social protection, meeting the needs of people who have reached the retirement age.

Conclusions. Today, the welfare of almost one third of the population of Ukraine depends on the financial capacity of the pension system. Funding for pension provision should be directed at achieving the main goal – realization of constitutional rights of all citizens to receive financial support in case of loss of the operator, disability, disability, disability, old age and other cases established by the legislation [11]. In Ukraine, for almost 20 years, they are trying to implement pension reform, but effective and effective results have not yet been achieved. The current state of the solidarity system of pension provision is characterized by the «fear» of the population of the retirement age and chronic deficit of the Pension Fund. This is evidence of low social security for people of retirement age, according to international estimates of poverty, at which the cost of daily consumption is set at \$ 5 (up to UAH 4,300 per month). That is, 85.4% of Ukrainian pensioners as of January 1, 2021 received a pension in the amount lower or at the level of this limit (up to UAH 5,000). The annexation of Crimea, the fighting in the East and almost 2 million IDPs, Russia's large-scale war against Ukraine, which began on February 24, 2022, gave rise to the concept of «sudden poverty».

Key words: pension provision, pension provision models, solidarity system, Pension Fund of Ukraine (PFU), replacement coefficient, single social contribution (SSC), human social security.

JEL Classification: H55, O10

Актуальність теми дослідження. Різноманітні суспільні катаклізми ХХ ст. та останніх десятиліть, зокрема такі як дві світові війни, гібридні війни, поширення пандемії COVID-19, призвели до виникнення у ХХ столітті поняття «соціальна безпека». Остання, враховуючи соціалізацію всіх сфер людського життя, відіграє ключову роль у всій системі національної безпеки. У демократичному суспільстві інтереси соціальної безпеки людини та держави в цілому повинні співвідноситися та бути гармонійно збалансованими. У правовому полі України немає офіційного визначення категорії «соціальна безпека», а сам термін «соціальна безпека» порівняно недавно увійшов в науковий та політичний обіг. В Україні новий етап законодавчого врегулювання відносин у сфері пенсійного забезпечення розпочався з прийняттям Конституції України. Виключно законами України визначаються основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення (п. 6 ст. 85). Стаття 46 Конституції передбачає право громадян на соціальний захист, на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. Так як право на пенсію може виникнути протягом всього життя людини, починаючи з народження, то заміщення втраченого доходу пенсією має важливе значення для добробуту та запобігання бідності певних категорій населення. Оскільки де-юре трьохрівнева пенсійна система де-факто залишається лише дворівневою з переважаючою часткою пенсійних виплат з першого рівня, залишається актуальним дослідження рівня пенсійного забезпечення із солідарної системи, яка побудована на принципі солідарності поколінь.

Постановка проблеми. Необхідність комплексного дослідження питання пенсійного забезпечення, концептуального визначення його механізмів (інструментів) з різних рівнів пенсійної системи, особливо в умовах старіння нації, зумовлюються потребами вдосконалення практики і підвищення рівня пенсійного забезпечення в Україні як запоруки соціальної безпеки людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування системи пенсійного забезпечення, функціонування її складових елементів, в тому числі солідарної пенсійної системи, а також реформування останньої знайшли своє висвітлення у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Соціальному пенсійному страхуванню присвячені роботи відомих зарубіжних вчених – Отто фон Бісмарка, Д. Віттаса, Е. Аткинсона, К. Бейтмана, У. Беверіджі, Р. Діснея, К. Кларка, К. Конрада, П. Ларока, Т. Маршала, Г. Рудольфа та інших. Серед дослідників вітчизняної пенсійної системи, механізмів її фінансового забезпечення варто назвати насамперед Л. Баранник, Н. Болотіну, О. Врублевську, В. Грушка, І. Гнибіденко, О. Дмитрієву, О. Залетова, О. Курило, Е. Лібанову, Н. Лаврухину, О. Палія, А. Федоренко, В. Яценко та інших. Результати власних досліджень проблеми пенсійного забезпечення наведені в [10, 13, 14].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на наявні напрацювання у вирішенні питання пенсійного забезпечення населення, подальшого дослідження під кутом зору соціальної безпеки людини вимагають зміст та практика здійснення пенсійної реформи впродовж останніх 20 років, шляхи та можливості підвищення рівня пенсійного забезпечення населення України, особливо в умовах російської агресії проти України.

Постановка завдання, мети дослідження. Об'єктом дослідження виступає рівень пенсійного забезпечення як запорука соціальної безпеки людини, а предметом – практичні аспекти пенсійного забезпечення з першого рівня пенсійної системи в Україні, Пенсійний фонд України та питання його незбалансованості. Мета статті – за допомогою аналізу структури джерел фінансування Пенсійного фонду та

обсягів видатків на пенсійне забезпечення з державного бюджету оцінити рівень фінансової спроможності солідарної системи пенсійного забезпечення як запоруки соціальної безпеки людини.

Викладення основного матеріалу. Пенсійні системи розвинених країн, які сформувалися на етапі, коли пенсіонери становили незначну частину населення, ґрунтувалися на принципі «солідарності поколінь» і діяли до другої половини 20 століття («Pay as You Go»). Уже у 70-х роках ХХ ст. у деяких країнах настала криза солідарної системи через стрімке старіння населення, зумовлене збільшенням тривалості життя та низьким рівнем народжуваності. Відповідно, зобов'язання країн перед пенсіонерами постійно збільшувалися, що загалом негативно позначалося на соціальній безпеці людей. Тому потребою часу стало реформування системи пенсійного забезпечення, зокрема, запровадження багаторівневої пенсійної системи та збільшення пенсійного віку. Наразі у світі існують різні моделі пенсійних систем, проте майже всі вони ґрунтуються на трьох основних стратегіях: солідарній, накопичувальній та змішаній.

Здобувши державну незалежність у серпні 1991 р., Україна, яка мала на той час одну з найбільших у Європі (майже 52 млн осіб) чисельність населення, автоматично успадкувала з незначними змінами радянську солідарну пенсійну систему. Другий накопичувальний рівень пенсійного забезпечення не запрацює ще й досі, хоча необхідна нормативна база була створена ще у 2003 р. Водночас зменшилася кількість платників страхових внесків та збільшилося навантаження на працююче населення. У 1997-1998 рр. виникли проблеми з наповненням Пенсійного фонду, який став дефіцитним. Затяжна фінансова криза впродовж 2008-2015 рр. знизилася частку заощаджень домогосподарств, тобто населення перестало відкладати кошти через низький рівень доходів. Внаслідок цього недержавне пенсійне забезпечення залишається в зародковому стані, досягаючи лише 4% [14].

Стаття 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 року № 1058-IV передбачає трирівневу систему пенсійного забезпечення, складовими якої є:

- солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- система недержавного пенсійного забезпечення [2].

І хоча в Україні, аналогічно до більшості зарубіжних країн, законодавчо встановлені три рівні, проте наразі функціонує лише солідарна система пенсійного страхування та недержавне пенсійне забезпечення, а другий рівень знаходиться на стадії розробки. Структура системи пенсійного забезпечення України побудована таким чином, що гарантоване державою право на соціальний захист забезпечується через перший рівень пенсійної системи – з ПФУ, а страхування додаткової пенсії – третій.

Хронічний дефіцит коштів ПФУ є наслідком соціально-економічних перетворень у державі і спричиняє значні проблеми зовнішнього характеру. Доходи ПФУ складаються з власних надходжень та дофінансування з Державного бюджету у разі його незбалансованості. Так, у 2021 році власні кошти ПФУ становили 344,99 млрд грн, тобто 66,19%, а загальні доходи – 521,18 млрд грн [3]. Тому зважаючи на проблеми зовнішнього характеру, сьогодні потребують вирішення, насамперед, питання удосконалення системи пенсійного забезпечення громадян України з метою оптимізації бюджету ПФУ, зменшення його хронічного дефіциту, а також забезпечення гідного рівня пенсійних виплат для покращення соціальної безпеки людини.

Середня зарплата з кожним роком зростає, тому пенсії українців повинні «осучаснюватись» і також зростати. На жаль, необхідно констатувати, що сьогодні коефіцієнт заміщення середньої пенсії (співвідношення середньої пенсії і середньої заробітної плати, з якої сплачено внески) є порівняно невеликим. Найвищим він був у 2006 році і становив 50,5%. Починаючи з 2006 року, цей показник мав динаміку до зменшення і різко почав знижуватися з 2014 року (з 48,26% до 27,9% у 2018 році), наблизившись до рівня 1999 та 2004 років. У четвертому кварталі 2017 року, після перерахунку пенсій усім пенсіонерам, коефіцієнт заміщення пенсій зріс до 35,44%. Динаміку коефіцієнта заміщення наочно зображено на рис. 1. На 1 січня 2020 року, тобто за 2019 рік, цей коефіцієнт знову зазнав зменшення і дорівнював 33,49% (3082,98 грн : 9205,19 грн).

Таким чином, сучасний стан солідарної системи пенсійного забезпечення характеризується «зубожінням» населення пенсійного віку та хронічним дефіцитом Пенсійного фонду, що стимулювало уряд до нової поетапної пенсійної реформи, починаючи з 2017 року. Так, станом на кінець 2018 року мінімальний розмір пенсії за віком становив 1497,00 грн., а середній – 2479,20 грн., та заміщував лише 31,7% втраченого доходу населення. Коефіцієнт заміщення пенсій протягом останніх років був достатньо низьким (менше 40%) і за прогнозними розрахунками Науково-дослідного інституту праці і зайнятості населення він і надалі знижуватиметься.

Встановлення мінімальної пенсії в розмірі 40% мінімальної заробітної плати для осіб, які досягли 65 років і мають необхідний для мінімальної пенсії страховий стаж, не набагато збільшило розмір мінімальної пенсії. Причиною цього є низький розмір мінімальної заробітної плати (4723 грн до 1 вересня 2020 року, 6000 грн з 01.01.2021 року, 6500 грн з 01.01.2022 року), яка є визначальною для розрахунку пенсії. Водночас в Україні, як і в інших країнах, присутня неформальна економіка та незадекларована праця, які є глибоко вкоріненими проблемами та головними перешкодами у розширенні системами соціального забезпечення. Політика щодо переходу до офіційності, детінізації доходів та скорочення масштабу незадекларованої праці потребує довготривалих зобов'язань та постійних зусиль усіх зацікавлених сторін. Крім того, в Україні зростає кількість нестандартних форм зайнятості, що становлять значну частину трудових відносин, яка постійно збільшується. Україна є однією з провідних країн за зайнятістю на цифрових платформах. Але ці нові види трудових відносин недостатньо захищені трудовим законодавством [20, с. 11], що також впливає на пенсійне

забезпечення в Україні. Саме тому розмір пенсій все ще залишається недостатнім для забезпечення гідного рівня життя, а рівень економічної активності населення пенсійного віку залишається високим, що є ознакою неналежного фінансового стану пенсіонерів і необхідності пошуку додаткового заробітку для покращення соціальної безпеки пенсіонерів.

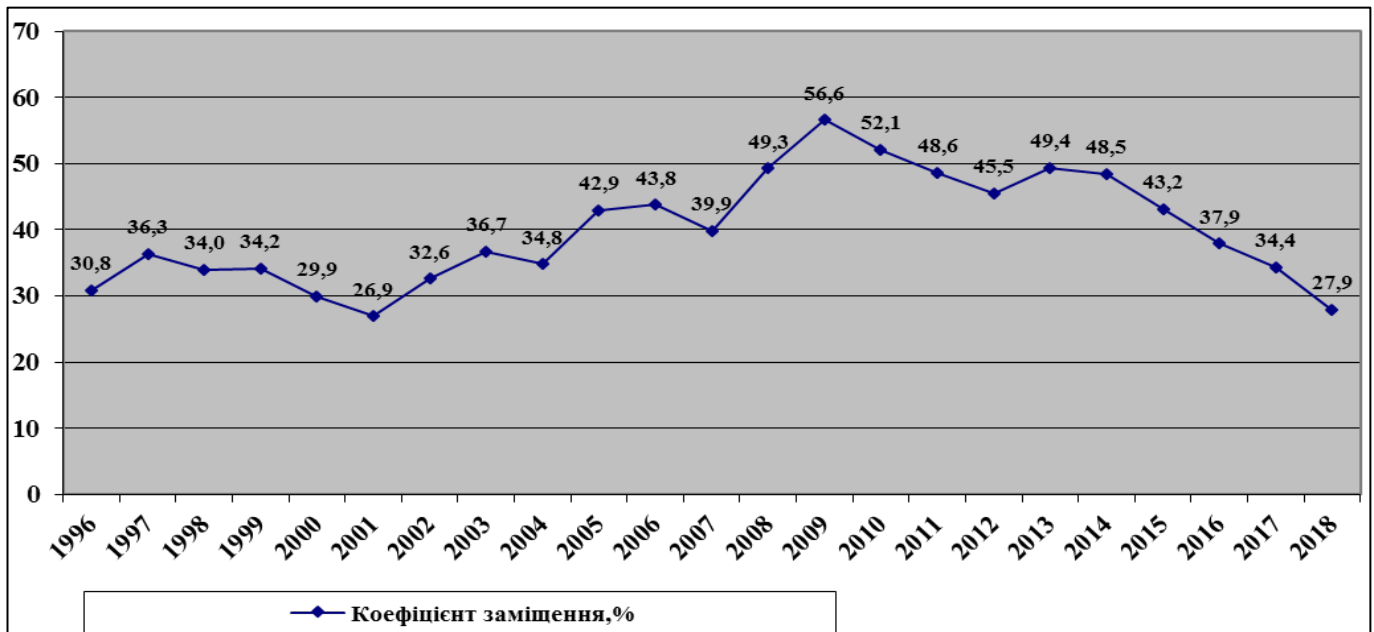

Рисунок 1. Динаміка коефіцієнта заміщення з 1996 по 2018 рр. [10, с. 83]

За даними Пенсійного фонду, станом на 01 січня 2021 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11130,95 тис. пенсіонерів і пенсію в розмірі до 2000 грн отримувало 1,891 млн пенсіонерів, або майже 17,0%, від 2001 грн до 3000 грн – 4,588 млн пенсіонерів, або майже 41,2%, а від 3001 грн до 4000 грн – 2,126 млн пенсіонерів, або майже 19,1% і 8,1% пенсіонерів (898525 осіб) отримували пенсію в розмірі до 5000 грн (табл. 1.) Крім того, існує парадоксальна ситуація, коли певні категорії пенсіонерів-чиновників отримують пенсії більші від мінімальних в 213 разів (щомісячна спецпенсія колишнього судді Верховного Суду, а нині пенсіонера, може сягати 280 тисяч гривень). Таким чином порушується принцип справедливості в суспільстві в процесі пенсійного забезпечення громадян, який гарантується Конституцією України. Вважаємо за необхідне скасування пільгових пенсій для усіх категорій пенсіонерів, крім виплати пенсій інвалідам, учасникам бойових дій, ветеранам військовослужбовцям, членам сімей загиблих військових [14].

Таблиця 1. Розподіл пенсіонерів, які одержують пенсії в органах ПФУ за розмірами місячних пенсій на 01.01.2021 року

Розмір призначеної місячної пенсії, грн	Кількість пенсіонерів, які одержують пенсію, осіб	У % до загальної кількості пенсіонерів	Середній розмір призначеної місячної пенсії, грн	У % до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність
до 2000 грн	1891392	17,0%	1764,50грн	99,7%
від 2001 грн до 3000 грн	4588898	41,2%	2427,17грн	137,2%
від 3001 грн до 4000 грн	2126086	19,1%	3420,57грн	193,4%
від 4001 грн до 5000 грн	898525	8,1%	4445,08грн	251,3%
від 5001 грн до 10000 грн	1289068	11,6%	6759,55грн	382,1%
понад 10000 грн	336985	3,0%	13610,60грн	769,4%

Джерело: складено авторами за даними [18].

За останні кілька років в Україні з'явилося нове поняття – «раптова бідність», з яким раніше не доводилося стикатися. До загострення соціальних проблем призвели анексія Криму, бойові дії на Сході та майже 2 мільйони вимушених переселенців. Це не враховуючи усіх негативних наслідків широкомасштабної війни росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. Із збільшенням масштабів та тривалості загарбницьких військових дій росії виникає все більша низка загроз, пов'язаних із дотриманням необхідної соціальної безпеки, суспільство

зазнає великих втрат у вигляді людських жертв, матеріальних і фінансових збитків, руйнування довкілля та загрози екологічної катастрофи. В умовах протистояння зовнішнім і внутрішнім наявним і потенційним загрозам соціальна безпека, яка базується на принципах соціальної солідарності, відповідальності та партнерства, не може забезпечувати соціальний захист та покращення якості життя людей. Головною передумовою дотримання соціальної безпеки людини наразі є зміцнення могутності Збройних Сил України. Діюча пенсійна система в таких умовах не виконує своїх двох основних функцій – захисту громадян похилого віку від зубожіння та забезпечення зв'язку між розміром пенсії та трудовим внеском. Україні потрібна ефективна пенсійна реформа, що має базуватися на сучасних економічних принципах та підходах.

Якщо використовувати міжнародну оцінку рівня бідності населення, за якою вартість добового споживання встановлена на рівні 5 доларів США (до 4300 грн на місяць), то 85,4% українських пенсіонерів станом на 01.01.2021 року отримували пенсію у розмірі нижче, або на рівні цієї межі, тобто в межах до 5000 грн.

Головними причинами незадовільного пенсійного забезпечення є економічна криза, військова агресія росії і пов'язані з цим низькі надходження до ПФУ та демографічні фактори, оскільки питома вага людей пенсійного віку в Україні сьогодні одна з найвищих у порівнянні із зайнятим населенням.

Відповідно до ст. 72 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» доходи ПФУ формуються з таких джерел надходжень:

- 1) власні доходи;
- 2) залишок власних коштів на початок року;
- 3) кошти Державного бюджету України на фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок і підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів ПФУ [2].

У таблиці 2 подано структуру доходів та видатків Пенсійного фонду України за 2014-2020 рр.

Таблиця 2. Структура доходів та видатків ПФУ у 2014-2020 рр., млрд грн

Показники	Роки						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Власні доходи ПФУ	166,90	172,50	109,90	158,91	202,08	241,75	281,75
Видатки ПФУ	243,50	265,70	253,40	291,50	358,60	435,90	479,34
Розмір ЄСВ	159,50	165,40	107,20	154,30	196,80	236,30	254,5
Кошти з державного бюджету України	81,90	94,90	142,60	133,46	150,09	181,80	184,4
Залишки власних коштів на початок року	2,20	1,70	0,80	0,80	0,80	0,10	0,16
Всього доходів	251,00	269,10	254,90	292,37	352,18	434,90	466,3

Джерело: складено авторами за даними [18, 19].

Аналіз табл. 2 показує, що загальні надходження до Пенсійного фонду протягом 2014-2020 рр. постійно зростали і в 2020 році сума доходів склала 466,3 млрд грн. Це більше, ніж у 2014 році майже у 2 рази і більше на 31,4 млрд грн, або на 7,2% у порівнянні з 2019 роком. Загалом це позитивна динаміка, однак варто звернути увагу на формування структури доходів ПФУ та спрямовувати всі зусилля на збільшення частки власних доходів порівняно з часткою коштів, що перераховуються з Державного бюджету.

Для аналізу загальної тенденції формування дохідної частини бюджету ПФУ доцільно проаналізувати частку коштів, що перераховується з Державного бюджету України (рис. 2).

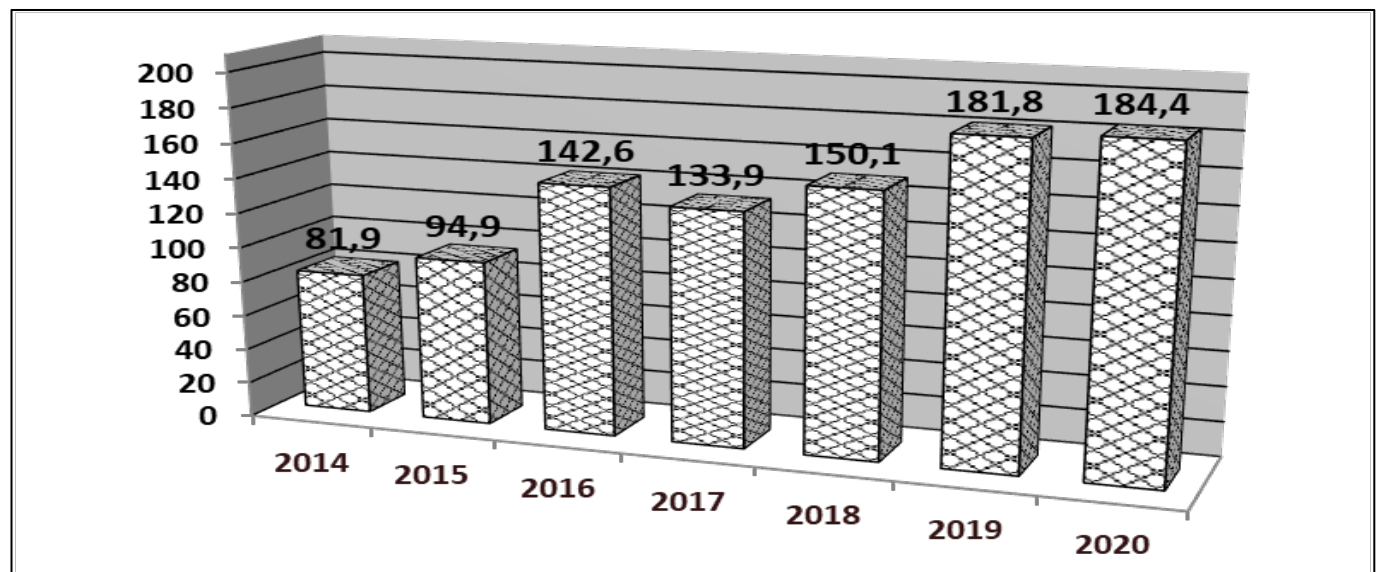

Рисунок 2. Дотації Пенсійному фонду України з Державного бюджету, млрд грн

Джерело: складено авторами за даними [18, 19].

Сума коштів Державного бюджету України складала у 2014 році 81,9 млрд грн, а в 2020 р. збільшились до 184,4 млрд грн або більше, ніж у 2 рази. У 2017 році, в порівнянні із попереднім 2016 роком, кошти Державного бюджету зменшились на 11,6% – 16,35 млрд грн. Але вже у 2020 році з Державного бюджету було виділено 184,4 млрд грн, що значно більше порівняно з усіма попередніми показниками.

У структурі доходів ПФУ частка власних надходжень є досить нестабільною, оскільки у 2014 році вона становила 66,49% у загальній сумі доходів, у 2015 році – 64,10%, у 2016 – лише 43,11%. Ця негативна тенденція свідчила про великі проблеми з наповненням бюджету ПФУ в означені роки. У 2017 році ситуація дещо покращилась – частка власних надходжень становила 54,66%. Певні позитивні зміни прослідковувались і в наступні роки, а саме: у 2018 році у структурі загальних доходів власні доходи становили 202,08 млрд грн (57,4%), у 2019 році – 241,75 млрд грн (55,6%), у 2020 році – 281,8 млрд грн (60,4%), що в порівнянні з 2019 роком більше на 40,0 млрд грн або на 16,5% [18, 19].

Загалом статистичні дані свідчать про комплексну і системну проблему наповнення дохідної частини ПФУ за рахунок власних коштів, адже кошти Державного бюджету в означені роки становили від 43% до 66%.

Джерелами надходжень до власних доходів ПФУ є: частина єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ), розподілена на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; інші власні доходи.

Основну питому вагу в доходах Пенсійного фонду України займають саме надходження від ЄСВ, розподіленого на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та кошти Державного бюджету України. У 2015-2018 рр. у загальних доходах ПФУ надходження ЄСВ становили в середньому 53%, кошти Державного бюджету – близько 45%, інші надходження – 2%. У 2019 році в загальних доходах ПФУ частка ЄСВ становила 54,3% (236,3 млрд грн). У 2020 році частка ЄСВ становила 54,6% (254,5 млрд грн), кошти Державного бюджету – 39,5%, інші власні надходження – 5,9% (27,2 млрд грн) (див. табл. 2). Розмір ЄСВ у 2020 році порівняно з попереднім роком збільшився на 18,2 млрд грн.

З метою стимулювання виходу підприємств з тіньової економіки та збільшення надходження до ПФУ у 2015 році законодавчо було зменшено розмір ЄСВ з 40% до 22%. Разом з тим очікуваного значного збільшення пенсійних внесків і виведення заробітної плати із «тіні» не відбулося, а доходи від внесків соціального страхування скоротилися майже на 4% ВВП у 2017 році. Крім того, у зв'язку з встановленою максимальною величиною бази нарахування єдиного внеску (15 мінімальних зарплат, а було 25 прожиткових мінімумів) ЄСВ не нараховувався майже на 40 млрд грн, а це більше 8 млрд грн потенційних надходжень.

Експерти, економісти та профспілки зазначали, що внесені кардинальні законодавчі зміни щодо зниження з 2016 року розміру ЄСВ можуть нести ризики в частині легалізації доходів, збільшенні дохідної частини бюджету ПФУ та покращенні фінансового забезпечення відповідних страхових виплат і соціальних послуг.

До законодавчих змін розмір ЄСВ в Україні загалом (роботодавці + працюючі) був на рівні аналогічних внесків таких країн ЄС як Бельгія (42,5% = 28,5+14,0), Італія (41,1% = 31,6+9,5), Франція (49,5% = 35,1+14,4), Австрія (46,5% = 28,5+18,0), Чехія (45% = 34,0+11,0) тощо. Після зниження ЄСВ його розмір для роботодавців в Україні став нижчий, ніж для роботодавців у перелічених країнах, а також у Швеції (31,4% сплачує лише роботодавець), Словачії (31%), Іспанії (29,9%), Естонії (33,8%) та інших. І це при тому, що в них сплачують також і працівники, а отже фінансове наповнення системи соціального страхування в цих країнах більш суттєве. У разі зміни економічних умов ці співвідношення змінюються. Незмінним залишається лише принцип паритетної участі в соціальному страхуванні, який в Україні з 2016 року порушено. Таким чином, утворився дисбаланс у відносинах між учасниками пенсійної системи як в контексті доходів, так і витрат бюджету ПФУ.

Для 2015-2017 рр. характерне перевищення доходів ПФУ над видатками на 3,4 млрд грн, 1,5 млрд грн та 0,9 млрд грн для кожного з років. Видаткова частина бюджету Пенсійного фонду України (табл. 2) в 2018-2020 рр. перевищувала доходи на 6,42 млрд грн, на 1,0 млрд грн та на 13,0 млрд грн відповідно.

За останні роки спостерігається тенденція щодо зростання як видаткової, так і дохідної частин бюджету ПФУ. Абсолютне зростання видаткової частини бюджету Пенсійного фонду в 2020 році, порівняно з аналогічним показником 2014 року, становить 235,8 млрд грн. Але головною проблемою пенсійної системи залишається хронічний дефіцит ПФУ.

За даними Рахункової палати, реальний розмір дефіциту бюджету ПФУ з урахуванням сум непогашених позик попередніх років упродовж 2017 року зріс з 82,2 млрд грн (з них 31,8 млрд грн – дефіцит 2015 р.) до 133,46 млрд грн (з них 85,6 млрд грн – дефіцит 2016 р.). Дефіцит Пенсійного фонду у 2017 році становив понад 133,46 млрд грн (рис. 3).

Питома вага дефіциту коштів Пенсійного фонду України в загальному обсязі видатків Фонду становила у 2016 – 33,8%, у 2019 році – 9,2%, у 2020 році 7,2%. В обсязі ВВП дефіцит Пенсійного фонду становив: у 2016 – 3,6%, у 2017 – 1,9%, у 2018 році – 1,0%, у 2019 році – 1,0%, у 2020 році – 0,9% [18, 19].

Отже, дефіцит доходів Пенсійного фонду України і надалі залишається, а основним джерелом його покриття є кошти Державного бюджету. Фінансове навантаження пенсійних видатків на Державний бюджет є досить високим. Показник питомої ваги видатків ПФУ у ВВП в 2020 році становив 7,2%, що на 2,0% менше в порівнянні з 2019 роком.

Дотації до бюджету ПФУ за рахунок коштів Державного бюджету призводять до вимушеного скорочення витрат за іншими програмами економічного, соціального, культурного, інноваційного розвитку тощо.

Серед основних причин недостатності надходжень до ПФУ дослідники виділяють наступні:

- низька ставка внеску на загальнообов'язкове пенсійне страхування та занижений розмір максимальної величини бази нарахування ЄСВ (15 мінімальних зарплат), що порушує вертикальну солідарність при сплаті внеску («багаті сплачують за бідних») та створює пропорційно високий тягар для осіб з низьким та середнім рівнем доходів.

- неофіційна зайнятість та сплата ЄСВ з мінімального розміру заробітної плати, а то і меншої за неї, так звана «неповна заробітна плата», тобто відбувається своєрідне ухилення від сплати внесків.

- вплив демографічної ситуації, а саме - низька народжуваність, висока смертність та масова еміграція населення.

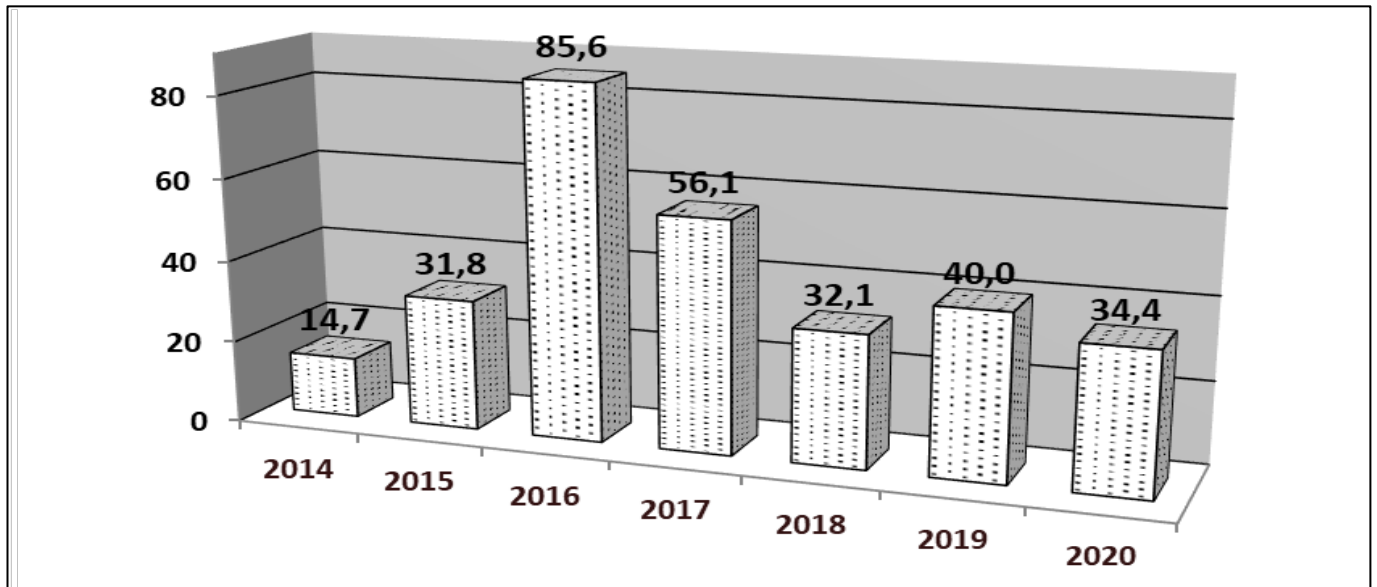

Рисунок 3. Дефіцит Пенсійного фонду України, млрд грн

Джерело: складено авторами за даними [18, 19].

Науковці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи зазначають, що за даними ООН, Україна входить в десятку країн світу з найвищими темпами скорочення населення (більш, ніж на 15% до 2050 р.). Депопуляція обумовлена не лише низькою народжуваністю та високою смертністю, а й значним впливом розривів у віковій структурі населення, а зараз ще й війною. У період до 2050 року питома вага людей віком 60 років і старше в загальній чисельності населення зростає з нинішніх 22% до 33%. Співвідношення вікових контингентів 20-59 років (фактичні межі працєактивного віку) та пенсійного віку (60 років і старше) зменшиться з нинішніх 2,6 до 2 на початку 2030-х і до 1,5 на початку 2050-х.

Наразі можна визначити головні проблеми пенсійного забезпечення із солідарної системи України, що негативно впливають на соціальну безпеку людини:

- незбалансований бюджет Пенсійного фонду;
- складна демографічна ситуація;
- низький рівень пенсій більшості осіб, що досягли пенсійного віку [3];
- високий рівень «тінізації» економіки;
- макроекономічний стан держави (інфляція, безробіття, фінансові кризи, військовий стан);
- політичний популізм.

Серед основних пріоритетів, які б дозволили вирішити проблеми функціонування системи пенсійного забезпечення населення, доцільно виділити:

- необхідність ліквідувати (зменшити) дефіцит бюджету ПФУ за рахунок збільшення максимальної величини бази нарахування ЄСВ з 15 до 25 мінімальних зарплат, тобто до суми 162500 гривень та запровадження прогресивної шкали розміру сплати ЄСВ із заробітної плати доходу, що перевищує максимальну величину.

- законодавчо встановити вимоги сплачувати ЄСВ за керівників підприємств з розрахунку, як мінімум трьох мінімальних заробітних плат;

- у законі про працю запровадити чітку грошову оцінку «одиниці праці», що дозволить на підприємствах та організаціях застосовувати принципи диференціації заробітних плат, у залежності від складності, кваліфікації і відповідальності роботи та ліквідувати так звану «зрівнялівку»;

- створити умови для запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи;

- оптимізувати розміри трудових і соціальних пенсій, здійснюючи їх виплати із солідарної пенсійної системи, як базові, на рівні не меншому за прожитковий мінімум та не більше 10 прожиткових мінімумів, за принципом прямої залежності пенсійних виплат від сплачених страхових внесків;

- скасувати необґрунтовані пільги;

- відмінити виплати дострокових пенсій окремим категоріям громадян до досягнення ними пенсійного віку [15];

- забезпечити динаміку зростання зарплати в економіці країни; знизити соціальне навантаження [9];

- з урахуванням тривалого досвіду європейських держав, збільшити розміри відрахувань ЄСВ до 38%;

- зосередження адміністрування ЄСВ у Пенсійному фонді. Це дасть можливість проводити своєчасний та повний моніторинг надходжень від ЄСВ, посилити контроль за нарахуванням та стягненням внеску, застосовувати адміністративні штрафи до посадових осіб страховальників, всебічно надавати методологічну допомогу роботодавцям у нарахуванні ЄСВ для відновлення прав застрахованих осіб.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року №1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
3. Постанова КМУ «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2021 рік» від 17 лютого 2021 р. № 126. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-2021-%D0%BF#Text>
4. Клименко А. Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти. Теорія і практика правознавства. 2017. № 2. С. 1-10.
5. Лібанова Е. М. Міграційні трансферти, бідність і нерівність в Україні. Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 27 вересня 2011 р.) упоряд. О. А. Малиновська. Київ: НІСД, 2011. С. 15-25.
6. Лаврухіна Н. Шляхи вдосконалення державного управління системою пенсійного забезпечення. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 2. С. 37.
7. Огіньська А. Ю. Роль видатків бюджету на соціальний захист реалізації соціальної політики держави. Наука й економіка. 2014. № 2. С. 11-16.
8. Мальований М. І., Бечко П. К., Бечко В. П. Соціальне страхування. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури. 2012. 496 с.
9. Надрага В. І. Фінансові ризики розбудови пенсійної системи в Україні: демографічний аспект. Фінанси України. 2015. № 1. С. 79-86.
10. Пенсійна система: підручник / За ред. В. І. Грушка, Ю. І. Скулиш. 4-те вид., доп. і перероб. Київ, 2019. 512 с.
11. Ткаченко Л. Шляхи подальшого реформування пенсійної системи України. Вісник Пенсійного фонду України. 2017. № 9. С. 16-17.
12. Шумило М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. Молодий вчений. 2017. № 2. С. 76-87. DOI: <https://doi.org/10.15407/vsn2017.02.076>
13. Чеберяко О. В., Бикова В. О. Моделі пенсійного забезпечення: зарубіжна та вітчизняна практика. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2020. №5(12). С. 43-51. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2020/212-5/6>
14. Чеберяко О. В., Лозова Г. М. Моделі Пенсійного забезпечення та реформування системи пенсійного забезпечення в Україні. National economic development and modernization: experience of Poland and prospects for Ukraine. Volume 1. Collective monograph edited by A. Pavlik, K. Shaposhnikov. Kielce, Poland, 2017. С. 254.
15. Шпильовий С. Є. Проблеми системи пенсійного забезпечення в Україні та шляхи її вдосконалення. Вісник ВКНУ ім. Т.Г. Шевченка. 2013. С. 46-49.
16. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
17. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
18. Аналіз діяльності Пенсійного фонду України у 2015-2019 рр. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2019-05-16.pfu-2015-2018.pdf>
19. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2020 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/pfu-2020.pdf>
20. Майбутнє Пенсійної Системи України. Адекватність. Охоплення та Стійкість. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_735156.pdf
21. Anke Hassel, Marek Naczyk & Tobias Wib, 2019. The political economy of pension financialisation: public policy responses to the crisis. Journal of European Public Policy, volume 26. pp. 483-500. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1575455>

References

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. №254k/96-VR [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996 № 254k / 96-VR]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Zakon Ukrainy «Pro zahalnooboviazkove derzhavne pensiine strakhuvannia» vid 9 lypnia 2003 roku №1058-IV [Law of Ukraine «On Compulsory State Pension Insurance» of July 9, 2003 №1058-IV]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

3. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy na 2021 rik» vid 17 liutoho 2021 r. № 126 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the budget of the Pension Fund of Ukraine for 2021» of February 17, 2021 № 126]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-2021-%D0%BF#Text>
4. Klymenko A. L. (2017). Sotsialnyi zakhyst i sotsialne zabezpechennia v umovakh yevrointehratsii Ukrainy: okremi aspekty [Social protection and social security in terms of European integration of Ukraine: some aspects]. *Teoriia i praktyka pravoznavstva – Theory and practice of jurisprudence*, 2. 1-10.
5. Libanova E. M. (2011). Migrantsiini transferty, bidnist i nerivnist v Ukraini [Migration transfers, poverty and inequality in Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni ta etnokulturni naslidky mihratsii dlia Ukrainy: zb. materialiv nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 27 veresnia 2011 r.) / uporiad. O. A. Malynovska. Kyiv: NISD, S. 15-25.*
6. Lavrukha N. (2015). Shliakhy vdoskonalennia derzhavnoho upravlinnia systemoiu pensiinoho zabezpechennia [Ways to improve public administration of the pension system]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy – Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2. 37.
7. Ohinska A. Iu. (2014). Rol vydatkiv biudzhetu na sotsialnyi zakhyst realizatsii sotsialnoi polityky derzhavy [The role of budget expenditures on social protection of social policy]. *Nauka y ekonomika – Science and economics*, 2. 11-16.
8. Malovanyi M. I., Bechko P. K., Bechko V. P. (2012). Sotsialne strakhuvannia [Social insurance]. *Navch. posib. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury. 496 s.*
9. Nadraha V. I. (2015). Finansovi ryzyky rozbudovy pensiinoi systemy v Ukraini: demografichniy aspekt [Financial risks of developing the pension system in Ukraine: demographic aspect]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 1. 79-86.
10. Pensiina systema: pidruchnyk [Pension system: a textbook] Za red. V. I. Hrushka, Yu. I. Skulysh. Kyiv, 2019. 512 s.
11. Tkachenko L. (2017). Shliakhy podalshoho reformuvannia pensiinoi systemy Ukrainy [Ways to further reform the pension system of Ukraine]. *Visnyk Pensiinoho fondu Ukrainy – Bulletin of the Pension Fund of Ukraine*, 9. 16-17.
12. Shumylo M. M. (2017). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku systemy pensiinoho zabezpechennia v Ukraini [Current state and prospects of the pension system in Ukraine]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 2. 76-87. DOI: <https://doi.org/10.15407/vsn2017.02.076>
13. Cheberiako O. V., Bykova V. O. (2020). Modeli pensiinoho zabezpechennia: zarubizhna ta vitchyzniana praktyka [Models of pension provision: foreign and domestic practice]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 5(12). 43-51. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2020/212-5/6>
14. Cheberiako O. V., Lozova H. M. (2017). Modeli Pensiinoho zabezpechennia ta reformuvannia systemy pensiinoho zabezpechennia v Ukraini [Models of Pension provision and reform of the pension system in Ukraine]. *National economic development and modernization: experience of Poland and prospects for Ukraine. Volume 1. Collective monograph edited by A. Pavlik, K. Shaposhnykov. Kielce, Poland, S. 254.*
15. Shpylovyi S. Ie. (2013). Problemy systemy pensiinoho zabezpechennia v Ukraini ta shliakhy yii vdoskonalennia [Problems of the pension system in Ukraine and ways to improve it]. *Visnyk VKNU im. T.H. Shevchenka – Bulletin of VKNU named after T.G. Shevchenko*. S. 46-49.
16. Ofitsiynyi sait Pensiinoho fondu Ukrainy [Official site of the Pension Fund of Ukraine]. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
17. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
18. Analiz diialnosti Pensiinoho fondu Ukrainy u 2015-2019 rr. [Analysis of the activities of the Pension Fund of Ukraine in 2015-2019]. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2019-05-16.pfu-2015-2018.pdf>
19. Zvit pro robotu ta vykonannia biudzhetu Pensiinoho fondu Ukrainy u 2020 rotsi [Report on the work and implementation of the budget of the Pension Fund of Ukraine in 2020]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/pfu-2zvut-2020.pdf>
20. Maibutnie Pensiinoi Systemy Ukrainy. Adekvatnist. Okhoplennia ta Stiikist [The future of the Pension System of Ukraine. Adequacy. Coverage and Sustainability]. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_735156.pdf
21. Anke Hassel, Marek Naczyk & Tobias Wib. (2019). The political economy of pension financialisation: public policy responses to the crisis. *Journal of European Public Policy*, 26. 483-500. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1575455>

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Чеберяко Оксана Вікторівна, доктор історичних наук, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

e-mail: cheberyako@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-1563-9611

Researcher S-2078-2019

Скулиш Юлія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент

e-mail: nina82mail@gmail.com

ORCID ID 0000-0001-9821-4776

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Чеберяко Оксана Викторовна, доктор исторических наук, кандидат экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,

e-mail: cheberyako@ukr.net

Скулыш Юлия Ивановна, кандидат экономических наук, доцент

e-mail: nina82mail@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Cheberyako Oksana, Doctor of Historical Science, Ph.D. in Economics, Professor, Professor of the Department of Finance, Taras Shevchenko National University of Kyiv,

e-mail: cheberyako@ukr.net

Skulish Yuliya, Ph.D. in Economics, Associate Professor

e-mail: nina82mail@gmail.com